

5. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Док. і мат. / [упор. О. Карпенко, К. Мицан]. - Івано-Франківськ, 2011. - Т. 5. - Кн. 2. - 948 с.
6. Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917 - 1924 рр.): документи і матеріали / [упоряд. док. Л. В. Андрієвська та ін.; голова редкол. К.І. Грищенко та ін.] - Київ, 2010. - 592 с.
7. Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917-1923 рр. / Орест Красівський. - Київ, 2008. - 544 с.
8. Левицький Є. // Довідник з історії України / [за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста]. - Вид. 2-е, доопр. і доповн. - Київ, 2002. - С. 397
9. Левицький К. Дипломатична діяльність ЗУНР (1918 - 1923) / Кость Левицький // Літопис Червоної Калини. - 1938. - Ч.11. - С. 3 - 4;
10. Назарук О. В українській дипломатичній службі в роках 1915 - 1923 / Осип Назарук // Літопис Червоної Калини. - 1938. - Ч. 10. - С. 16 - 17.
11. Назарук О. Гал делегація в Ризі 1920 р.: Спомини учасника / Осип Назарук. - Львів, 1930. - 170 с.
12. Нариси з історії дипломатії України / [відп. ред. В. Смолій]. - Київ, 2001. - 736 с.
13. Наше вирішення // Український прапор. - 1923. - 31 марта.
14. Наші полонені в Італії // Український прапор. - 1920. - 3 цвітня.
15. Онацький Є. По похилій площині. Записки журналіста і дипломата. Євген Онацький. - Мюнхен, 1969. - Ч. II. - 262 с.
16. Павлюк О. Зовнішня політика ЗУНР / Олександр Павлюк // Київська старовина. - 1997. - № 3 - 4. - С. 114 - 138.
17. Павлюк О. Радянське втручання Є.Петрушевича: переконання чи вимушеність? / Олександр Павлюк // Український історичний журнал. - 1997. - №3 - С. 109 - 118.
18. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-і роки ХХ століття) / Валентина Піскун. - Київ; Нью-Йорк, 2006. - 672 с.
19. Сирота Р. «Лінія Керзона» чи «лінія Нем'єра»? Кордон і модернізація в багатоетнічному регіоні/ Роман Сирота// Вісник Львівського університету. Серія історична.- Львів, 2005. - Вип. 39-40. - С. 314-348.
20. Сирота Р. Британський Форин Оффіс і дипломатична боротьба довкола українського питання напередодні Другої світової війни / Роман Сирота // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Збірник наукових праць.- Київ, 2000. - Вип. 9. - С. 142-168.
21. Сирота Р. Дві спроби запровадження україністики в міжвоєнній Великій Британії / Роман Сирота // Україна модерна. - 2002. - Ч. 7. - С. 185-211.
22. Соловійова В.В. Дипломатичні представництва УНР у Німеччині та Австрії / Вікторія Вікторівна Соловійова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія "Історія, економіка, філософія".- Київ, 1998. - Вип. 2. - С. 89 - 97.
23. Українська місія при Ватикані // Український прапор. - 1920. - 17 марта.
24. Українська політична еміграція 1919 - 1945: Док. і мат. - Київ, 2008. - 928 с.
25. Хома І. Апостольський Престіл і Україна. 1919-1922 / Іван Хома. - Рим, 1987. - С. 133.
26. Archiwum Akt Nowych w Warszawie. - Ambasada RP w Londynie. - Sygn. 879. - K.48.
27. Zaks Z. Walka dyplomatyczna o naftę wschodniogalicyską 1918 - 1923/ Zofia Zaks // Z dziejów stosunków polsko-radzieckich: studia i materialy. - Warszawa, 1969. - T. IV. - S. 37 - 61.

УДК 328

М. О. Лопата*Львівський національний університет імені Івана Франка***УРЯДОВА СТАБІЛЬНІСТЬ І ЧИННИКИ СТАБІЛЬНОСТІ УРЯДІВ ЧЕХІЇ**

Показано історію формування та завершення чеських урядів від 1992 до 2012 рр. Надано класифікацію чеських кабінетів і визначено переважаючий тип кабінетів. Вивчено розподіл найважливіших посад всередині урядів. Визначено основні чинники, які суттєво вплинули на стабільність урядів Чехії та індекс урядової стабільності.

Ключові слова: урядова стабільність, коаліційний уряд, технічний уряд, уряд меншості, коаліційний потенціал, мінімально-переможна коаліція.

Показана история формирования и завершения чешских правительств от 1992 до 2012 гг. Проведена классификация чешских кабинетов и определен преобладающий тип кабинетов. Изучено распределение важнейших должностей внутри правительств. Определены основные факторы, которые существенно повлияли на стабильность правительств Чехии и измерен индекс правительственной стабильности.

Ключевые слова: правительственная стабильность, коалиционное правительство, техническое правительство, правительство меньшинства, коалиционный потенциал, минимальная выигрышная коалиция.

Main tasks of the article are: 1. to show history of formation and termination governments since 1992 till 2012. 2. to make classification of Czech governments and define the prevailing type of cabinets. 3. to research main Portfolio allocation inside governments. 4. To define main factors of government stability. 5. to evaluate index of government stability.

Peculiarity of Czech Constitution is the possibility to form cabinet without majority of deputies. There were two main factors of government instability in Czech Republic: Temporary decrease in the coalition potential of some otherwise ideologically moderate parties due the personal unwillingness of party leadership to make any political concessions. Also the negative factor for government stability is the existence of a radical party with minimal coalition potential – the Communist party of Bohemia and Moravia.

In Czech Republic were mainly minimal winning coalitions based on cooperation of ideologically distant political parties or minority cabinets. However ideological part of motivation to form coalitions was not excluded, generally pragmatic coalitions prevail in Czech Republic. Concerning question of Portfolio distribution, party, that is the main force in coalition as usually possess the office of Prime-minister and distribute Ministries with high status to other partners of coalition. A specific case of an election stalemate, the equal numbers of mandates for the left and the right wings of political spectrum. This factor is connected with the 2006 elections, when it was hard to form government and only absence of few deputies of opposition rescued the situation.

In the consequences of crises inside government coalition were formed two technical governments under the rule of J. Tosovsky in 1998 and J. Fisher in 2009. Index of government stability is higher for the first cabinet of V. Claus and cabinet of M. Zeman.

Key words: government stability, coalition government, technical government, minority government, coalition potential, minimal-winning coalition.

Після краху соціалістичної моделі суспільного розвитку у 1989 р. і створення незалежної Чеської Республіки у 1992 р. значною мірою були модифіковані всі політичні інститути, у тому числі і уряд. Нові процеси зумовили необхідність аналізу стабільності урядів, як одного з індикаторів стабільності і розвитку всієї політичної системи Чехії. Тим паче, що в порівнянні з «соціалістичним» періодом у незалежній Чехії уряди почали формуватися різними політичними партіями, які намагаються в нього протягти своїх представників, які будуть відображати інтереси членів партії та втілювати в життя партійну платформу.

Питанню чеських урядів і їх стабільності зокрема, приділяли увагу такі вчені як німецький дослідник Ф. Миллер-Роммель у праці «Кабінети Центрально-Східної Європи і Балкан»[13], чеські вчені М. Мареш «Правий екстремізм і радикалізм в Чехії»[14], який приділив увагу політичному екстремізму в Чехії та Л. Копечеку [6,9,10] у роботах присвячених формуванню чеських урядів.

Стаття має на меті: 1. показати історію формування та завершення чеських урядів від 1992 до 2012 рр. 2. Надати класифікацію чеських кабінетів і визначити переважаючий тип кабінетів 3. Визначити основні чинники, які суттєво вплинули на стабільність урядів Чехії 4. Дослідити розподіл найважливіших посад всередині урядів 5. Визначити індекс урядової стабільності чеських урядів.

В Чехії, як і в інших країнах Центральної Європи, кабінети у більшості випадків не часто формуються тільки одною партією, а коаліціями парламентських партій.

Найбільш поширеними моделями урядових коаліцій у країнах Центральної Європи, зокрема у Чехії є: 1) «прагматичні», коли при формуванні коаліцій передусім враховують показники кількості місць у парламенті, які мають партії – потенційні учасники коаліції; 2) «ідеологічні», коли враховують ступінь ідеологічної близькості (сумісності) можливих партнерів по коаліції. [12, с. 263] Хоча практиці обидві моделі частіше всього виступають у змішаному варіанті, відрізняючись лише тим, яка з двох констант виявиться домінуючою – «прагматична» чи «ідеологічна». [12, с.264]

Український політолог А. С. Романюк виділяє: однопартійні уряди більшості і меншості та

коаліційні уряди більшості і меншості.[3, с.] Коаліційний уряд більшості постає у двох формах – мінімально-переможної коаліції та надмірної коаліції.[5, с.8]

Уряд меншості означає, що політична партія самостійно або в коаліції з іншою представлена(ні) в парламенті депутатами, частка яких становить менше ніж 50 % від повного складу депутатів парламенту. Власне представники цих партій і формують уряд. Відповідно, частка партій, які не входять до складу уряду становить понад 50 % від загальної кількості депутатів. Для свого затвердження і подальшого функціонування уряд меншості має отримати підтримку в парламенті більшості у парламенті. [2, с. 25]

Мінімально-переможна коаліція передбачає формування уряду на основі: 1.Мінімально-необхідної кількості учасників, 2.Мінімально-необхідної кількості партій за умови, що об'єднанні зусилля здатні забезпечити хоч і мінімальну, але більшість у парламенті. 3.В разі виходу хоч би одного партнера зі складу коаліції, уряд втрачає статус уряду більшості. У Ця модель розглядає контроль за урядом як нагороду для тих, хто отримав право його формувати. [5, с. 11]

Головними ознаками надмірної коаліції є: 1. Велика кількість фракцій або депутатів, що беруть участь у коаліції. 2. Вихід партії чи депутатської групи не призводить до втрати коаліціантами більшості в парламенті і не призводить до падіння кабінету. 3.Такі коаліційні уряди відзначаються високим рівнем стабільності.[5. с.12]

Проте уряди у сучасному світі можуть бути непартійними, тобто технічними або напівтехнічними(тобто, міністерські посади можуть розподілятися без залежності від партійності кандидата). Створення такого типу урядів відбувається здебільшого під час різних варіантів політичних криз, коли довіра в суспільстві до основних політичних партій низька. [12, с.164]

На думку українського політолога і дослідника урядової стабільності В. С. Ливина, коаліційні уряди є менш стабільні, ніж однопартійні, а партійні уряди стабільніші, ніж непартійні, тобто технічні уряди.[1, с.119]

А. Романюк схильний вважати показником урядової стабільності номінальну тривалість роботи уряду с.211 В. С. Литвин теж вважає, що тривалість уряду є індикатором його стабільності.

Тому стабільним є той уряд, який діє під керівництвом одного і того ж прем'єр-міністра в межах незмінної конфігурації політичних сил і спирається на підтримку більшості у парламенті, або принаймні здатен уникати вотуму недовіри максимальний час. [15]

Термін тривалості урядового кабінету охоплює період від формального призначення, або офіційного затвердження і до припинення терміну повноважень кабінету, незалежно від того чи це сталося в результаті проведення чергових (планових) виборів, позачергових виборів, або внаслідок дострокового розпуску парламенту, чи відставки кабінету, навіть якщо новий кабінет буде переважно сформовано на базі попереднього і на чолі з попереднім прем'єр-міністром.

Індекс урядової стабільності впровадили Ж.Лейн та С. Ерссон і він обміряється в процентах і показує яку частину від максимально можливого часу - п'ять(чотири) років уряд виконував свої повноваження (вважається, що максимально можливий час - це період від виборів до виборів=100%). [8, с.163]

На урядову стабільність впливає чимало чинників, але визначальними показниками виступають діяльність уряду під керівництвом одного прем'єр-міністра та зміна складу кабінету протягом певного терміну.

Крім того на стабільність урядової коаліції справляє вплив коаліційний потенціал партії, що є здатністю партії бути учасником урядової коаліції або ж її здатність впливати на процес прийняття політичних рішень, перебуваючи поза нею.[4, с.354]

Політико-правовий статус уряду визначений у конституції Чехії. Уряд є підзвітний тільки палаті депутатів, яка складається з 200 депутатів. Протягом 30 днів від дати призначення кабінет зобов'язаний виступити перед палатою депутатів з пропозицією вотуму довіри(голосує більшість присутніх депутатів).[17, ст. 68] У чеському парламентаризмі є одна особливість, яка відрізняє його від парламентаризму в оточуючих Чехію країнах тим, що для надання вотуму довіри урядові і прийняттю законів необхідна більшість голосів при присутності однієї третьої (67) від загального числа членів Палати Депутатів (200). [17, ст. 39] Палата депутатів має право в термін своєї каденції виразити кабінету вотум недовіри більшістю голосів, що має як наслідок відставку уряд. Крім того, депутати можуть одночасно бути членами уряду, не складаючи депутатського мандату. [17, ст. 32]

Від виникнення незалежної Республіки Чехія у 1992 р. до дати написання цієї статті (листопад 2012) в Чехії змінилося десять кабінетів(табл. 1).

Склад кабінетів і парламентської коаліції від 1992- до 2012 рр.

Прем'єр-міністр і період урядування	Партійний склад і кількість мандатів	Статус кабінету
Вацлав Клаус(липень 1992-липень 1996)	ОДС+ХДС-ЧНП+ГДС+ХДП(105)	Мінімально-переможна коаліція
Вацлав Клаус(липень 1996-листопад 1997*)	ОДС+ЧДС+ЧНП+ГДС(99)	Коаліційний кабінет меншості
Йозеф Тосовський(січень-липень 1998)	СС+ХДС+ЧНП**	Невизначений статус - кабінет складався наполовину з фахівців і наполовину з політиків
Мілош Земан(липень 1998 – липень 2002)	ЧССД(74)	Однопартійний кабінет меншості
Владімір Спідла (липень 2002 – серпень 2004)	ЧССД+ХДС-ЧНП+СС-ДС(101)	Мінімально-переможна коаліція
Стініслав Грос (серпень-2004-квітень 2005)		Мінімально-переможна коаліція
Їжі Пароубек (квітень 2005-серпень 2006*)		Мінімально-переможна коаліція
Мірек Тополанек (вересень-жовтень 2006*)	ОДС(81)	Однопартійний кабінет меншості
Мірек Тополанек (січень 2007-березень 2009*)	ОДС+ХДС-ЧНП+партія зелених(100)	Невизначений статус в результаті підтримки рівно половини депутатів
Ян Фішер (травень 2009-липень 2010)	Безпартійний кабінет ОДС+ЧССД+партія зелених (156)	Кабінет сформований за підтримки абсолютної більшості
Петр Нечас (з липня 2010 по сьогодні)	ОДС+ТОП09+Громадянські справи*** (118)	Кабінет більшості***, невизначений статус в результаті підтримки рівно половини депутатів

*Кабінет Вацлава Клауса подав у відставку у листопаді 1997 р., але функції виконував до січня 1998 р.

*Кабінет Їжі Пароубека пішов у відставку в серпні 2006, а виконував функції до вересня 2006; перший кабінет Мірека Тополанека пішов у відставку в жовтні 2006, а виконував функції до січня 2007.

**Визначення парламентської підтримки в період формування уряду є проблематичне, оскільки в цей час відбувся розпад депутатської фракції ОДС і почалося утворення Союзу Свободи.

***У квітні 2011 р. внаслідок урядової кризи, коли партія «Громадянські справи» покинула коаліцію, стався внутріпартійний розкол, внаслідок чого утворилася проурядова фракція ліберальних-демократів (ЛІДЕМ), що налічувала 8 депутатів. Таким чином кабінет П. Нечаса контролює рівно половину (100) депутатів нижньої палати парламенту.

Список партійних скорочень: ОДС – Громадянсько-Демократична партія, ЧССД - Соціал-Демократична партія Чехії, ХДС-ЧНП - Християнсько-Демократична партія - Чехословацька національна партія, СС-ДС - Союз Свободи - Демократичний Союз, ХДП – Християнсько-демократична партія, ГДС- Громадсько-Демократичний Союз.

Парламентська підтримка уряду відображається в момент надання вотум у довіри уряду(пізніше деякі депутати міняли свою партійну приналежність). Історично першим кабінетом урядом Чехії, сформованим на підставі результатів виборів, що відбулися у 1992 р. була правоцентристська коаліція ОДС, ХДП, ХДС-ЧНП і ГДА. На чолі уряду став лідер

громадянських демократів(ОДС) Вацлав Клаус, що очолив найбільшу політичну силу правого крила політичного спектру завдяки підтримці 105 депутатів нижньої палати. Другим за чисельністю членом коаліції став Християнсько-демократичний союз – Чехословацька народна партія (ХДС-ЧНП), який є партією правоцентристською. З пункту зору, запропонованої нами типології це був кабінет більшості, точніше кажучи мінімально-переможної коаліції, створеної близькими до себе партіями, що розміщувалися ближче до центру на осі правий-лівий. Хоча, тут не йде мова про коаліцію з найменш можливою кількістю партій. Цей варіант могли реалізувати разом громадянські демократи і комуністи, але ідеологічна дистанція між ними була настільки велика, що виключала подібного роду коаліцію, адже Комуністична партія Чехії і Моравії не зазнала жодних значних ідеологічних змін з моменту падіння комунізму і виборча підтримка якої на жодних виборах не падала нижче 10%. Загальним ефектом існування цієї партії в парламенті було виразне обмеження простору для маневрів під час коаліційних переговорів, оскільки з нею не хотіла співпрацювати навіть найбільша партія лівого спектру Соціал-демократична партія Чехії (ЧССД).[11, с.1439] Кабінет, незважаючи на деякі внутрішні труднощі, зміг функціонувати до кінця каденції (до 1996 р.) завдяки підтримці достатньої кількості голосів у палаті депутатів та ідеологічної близькості коаліційних партнерів.[7, с.64]

Після нових парламентських виборів, що відбулися у 1996 р. ця коаліція на чолі з В. Клаусом продовжувала контролювати уряд, але вона опиралася на підтримку тільки 99 депутатів. Формування уряду відбулось через те, що частина соціал-демократів покинула парламентське засідання, в результаті чого був зменшений кворум, необхідний для формування уряду і надання йому вотуму довіри.[7, с.65] Таким чином, другий кабінет В. Клауса залишається єдиним коаліційним кабінетом меншості. Внутрішня криза у ОДС, що виникла у 1997 р., закінчилася розколом партії і створенням Союзу Свободи, а суперечка з християнськими-демократами, які мали найбільшу після громадянських демократів фракцію у коаліції, спричинили падіння уряду Клауса. Натомість у січні 1998 р. був створений технічний уряд на чолі з Й. Тосовським, де половину міністерських посад зайняли громадянські демократи.

Цікавий досвід будівництва урядової коаліції відбувся у 1998 р., коли до того правляча Громадсько-демократична партія (ОДС) посіла друге місце на парламентських виборах (27,7% голосів), поступившись першстю соціал-демократам (ЧССД) (понад 32% голосів). Але переможцям не вдалося сформувати парламентську коаліцію (праві партії не вважали за необхідне співпрацювати з соціал-демократами, а з комуністами вже не бажали співпрацювати самі переможці парламентських перегонів). З цієї в загальному «патової ситуації», було знайдено доволі оригінальний вихід: дві найбільш впливові партії – ОДС і ЧССД –

Уклали так званий «опозиційний договір» (opozicni smlouva. Офіційна назва договору – «Договір політичної стабілізації в Чехії»), відповідно до якого ОДС як провідна опозиційна партія погодилась на утворення соціал-демократами уряду меншості в обмін на ключові пости в парламенті (обидві партії зобов'язувалися не вступати в коаліції з іншими політичними силами) [11, с. 1450]. Але цей договір викликав багато контраверсій, а деякі автори дають йому негативну оцінку, охарактеризувавши її як «велику коаліцію». [6, с.251]

Згодом результати виборів 2002 р. перервали традицію формування урядів меншості. У 2002 році після виборів до палати депутатів, був сформований уряд під керівництвом лідера Соціал-демократичної партії Владіміра Спідлі. У кабінет В. Спідлі увійшли представники соціал-демократів і виборчий альянс Християнсько-демократичного союзу-Чехословацької народної партії та Союзу Свободи-Демократичного союзу. Кабінет соціал-демократів і тих двох малих партій спирався на підтримку найменшої можливої більшості депутатських голосів (101 голос) і з цієї причини можемо його охарактеризувати як приклад мінімально-переможної коаліції. Одночасно варто підкреслити, що цей уряд не був прикладом мінімально-переможної коаліції з найменшою кількістю політичних партій, якщо ХДС-ЧНП і СС-ДС будемо рахувати окремо. Такий підхід базований на тому, що обидві малі партії діяли автономно під час переговорів про створення парламентської коаліції і у коаліційному договорі вважалися самостійними політичними силами. Такого роду урядова коаліція становила різномірний конгломерат ідеологічно неоднорідних партій. Ідеологічна дистанція була особливо великою між соціал-демократами і СС-ДС.[7, с. 71]

Роки 2002 – 2006, особливо після входженні Чехії до Європейського Союзу, характеризувалися конфліктами між членами коаліції. Постійно зростаюча напруга між соціал-демократами підривала урядову стабільність, у результаті чого в 2004 році В. Спідла пішов у відставку, а на його місце був призначений Станіслав Грос, а через рік відбулася чергова заміна прем'єр-міністра і главою уряду став Їжі Пароубек(всі з середовища Соціал-Демократичної партії). Все ж таки урядова коаліція пережила ці зміни. Тим не менше за період перебування на посаді прем'єра Ї. Пароубека, появилася інтенсивна співпраця у рамках парламенту соціал-демократів і

комуністів, що стало несподіванкою на політичній арені Чехії. Одночасно ХДС-ЧНП розпочала процес переорієнтації, маючи за мету відновлення давньої співпраці з ОДС.[6, с.260]

Несподіванкою виборів у 2006 році були абсолютно однакові результати соціал-демократів і комуністів з одного боку, та правіці (ОДС і християнських-демократів), посиленої завдяки появі союзу зелених, з другого боку. Обидва політичні табори отримали рівно по 100 мандатів. Розпочався довгий період перемовин щодо створення нового кабінету, де в гру входило кілька можливих варіантів. Серед найбільш імовірних варіантів розглядалися коаліція ОДС, ХДС-ЧНП і партії зелених(хоча соціал-демократи категорично відмовлялись її призначати, кабінет меншості ЧССД за підтримки КПЧМ (жодна партія не підтримала даний проект), «велика коаліція» ОДС і ЧССД (цей проект зустрівся з величезним опором всередині ОДС і була відкинута після того, як лідер ЧССД почав переговори з ХДС-ЧНП) і кабінет коаліційний ЧССД і ХДС-ЧНП при підтримці комуністів (спроба лідера християнських демократів на створення цієї коаліції спричинило його відставку з посади голови партії). В результаті, лідер переможної ОДС Мірек Тополанек вирішив сформувати однопартійний кабінет меншості, в якому будуть і безпартійні спеціалісти. Але кабінет не отримав у парламенті вотуму довіри(проти проголосували депутати ЧССД і КПМЧ).[7, с.72]

Президент Вацлав Клаус довірив «другу спробу» знову М. Тополанеку, який все ж таки сформував коаліційний кабінет з представників ОДС, ХДС-ЧНП і партії зелених. Вирішальним чинником здобуття вотуму довіри кабінету була позиція двох депутатів, вибраних за списком ЧССД. Вони вирішили не брати участі в голосуванні вотуму довіри і в такий спосіб знизили кворум необхідний для ухвалення вотуму довіри. Відповідно до теорій коаліції, можна ствердити що другий кабінет М. Тополанека є найбільш наближений до типу коаліційного кабінету меншості, проте з зауваженням, що уряд був сформований політичними партіями, які мали рівно 100 депутатських мандатів, тобто рівно половину місць в нижній палаті парламенту, що можна визначити як кабінет «не більшості». Також, варто підкреслити, що з точки зору типізації того кабінету, найбільш суперечливим моментом була підтримка нового уряду кількома депутатами, вибраними за списками опозиційних партій. Істотним для сформування цього кабінету виявилась позитивна позиція тих же «дезертирів» щодо урядової коаліції. Але кабінет М. Тополанека неможливо вважати прикладом стабільних урядів. І знову долю кабінету громадянських демократів вирішували кілька голосів незгодних з політикою уряду депутатів. У 2009 р. завдяки підтримці чотирьох депутатів, які раніше входили до проурядової коаліції, соціал-демократам вдалося зібравши 101 голоси і відправити кабінет М. Тополанека у відставку.[7, с.76] Тоді лідери громадянських демократів і соціал-демократів вирішили створити спільний кабінет під проводом безпартійного Яна Фішера. Кабінет Я. Фішера повинен був керувати країною до 2009 р., коли мали відбутися позачергові вибори до палати депутатів, але Конституційний суд виніс рішення, що такі вибори не відповідають Конституції в зв'язку з чим вибори прийшлося відкласти до 2010 року, коли мали відбутися чергові парламентські перегони. Відразу після виборів почалось формування нового кабінету. Традиційно Президент доручав це представникові партії з найбільшим числом голосів, але за обставин, коли найбільша фракція а парламенті ЧССД не змогла знайти партнера для створення більшості, оскільки пройшли нові партії, які не були прихильниками лівих ідеологем, а комуністи відмовилися від входження в коаліцію, то соціальні демократи були приречені на опозицію, очікують. Новий кабінет очолив провідний громадянський демократ Петр Нечас. Вперше після частих урядових криз вдалося сформувати уряд, який здобув потужну парламентську підтримку (118 депутатів увійшли до урядової коаліції – Громадянської Демократичної партії, ТОП 09 ТОП 09(Традиція, відповідальність, процвітання 09(рік заснування партії), що став фактично наступником християнських демократів та громадянські справи). Хоча і тут не обходиться без конфліктів між членами коаліції – на початку формування уряду П. Нечас виступив проти надання лідеру «Громадянських справ» портфеля міністра внутрішніх справ, з чим йому зрештою довелося примиритися. [23] У квітні 2012 вибухнув новий конфлікт всередині коаліції. «Громадянські справи» у зв'язку з несхваленням політики П. Нечаса покинули кабінет. Але з цим були з цим були не згодні частина депутатів партії, внаслідок чого утворилася нова парламентська фракція Ліберальних Демократів(ЛІДЕМ). Завдяки розколу «Громадянських справ», яка за винятком депутатів ЛІДЕМУ перейшла в опозицію, П. Нечасу вдалося зберегти кабінет, надавши новому союзнику у постаті ліберальних демократів три міністерські портфелі.[18] Хоча ліберальні-демократи мають всього 8 місць в парламенті, тобто ліберальні демократи отримали нечувано вигідну як на країни Центральної Європи вигоду, коли на майже 2,7 депутатських мандати припало одне крісло в кабінеті.

Аналізуючи міністерства, якими керували члени коаліції, виникає питання, чи були якісь відомства, які завжди отримувала партія, від якої був прем'єр-міністр.

Від 1992 р., партія, з ініціативи якої проводяться коаліційні переговори отримує завжди

отримує посаду прем'єр-міністра, але при цьому виділяє значну частину міністерств своїм союзникам. Така ситуація в розподілі відомств явно контрастує з ситуацією у сусідніх країнах, особливо таких як Польща, та Угорщина, де партнеру по коаліції відводиться незначна роль, а партійні апетити задовольняються одержанням кількох міністерств. Отже, ми отримуємо, в певному сенсі, ілюзорну картину стабільних коаліцій із чітко визначеними міністерствами, якими керували союзники по коаліції. Ті принципи, яких вдалося досягти партіям в процесі створення коаліції, залишилися обов'язковими до кінця її існування. Ситуація змінилася лише тоді, коли декілька депутатів від проурядової коаліції збунтувались і покидали ряди парламентської коаліції і сприяли опозиції у відправленні уряду у відставку, як це сталося у 1997 р., коли внаслідок афери, пов'язаної з фінансуванням правлячої ОДС, з проурядової коаліції вийшли фракції партнери, у 2008 р. з кабінетом М. Тополанека, або виходом партії «Громадянські справи» з кабінету П. Нечаса у 2011 р. Але не завжди подібного роду скандали завершуються розпадом коаліції і довготривалою політичною кризою, чому є прикладом відставка В. Спідли, очільника соціал-демократів, після виходу якого, кабінет і розподіл міністерських портфелів залишилися без змін.

В обох кабінетах В. Клауса, посади міністрів МЗС і МФ займали представники Громадянсько-демократичної партії. У кабінеті безпартійного Й. Тосовського міністерство закордонних справ очолював представник ОДС, а міністерство фінансів – безпартійний. В соціал-демократичних кабінетах В. Шпідли, С. Гросса та Й. Пароубека міністерство закордонних справ контролювалося ХДС-ЧНП, а міністерство фінансів очолював представник ЧССД. Після парламентських виборів 2006 р., громадянські демократи володіли всіма міністерствами у кабінеті М. Тополанека. По приєднанні християнських демократів і зелених до коаліції, ОДС звільнила попередніх міністрів і віддала МЗС партії зелених, а ХДС-ЧНП отримала квоту міністра фінансів. По призначенні на пост прем'єра безпартійного Я. Фішера, партії ОДС та ЧССД, зелені у межах узгоджених між собою квот, призначали безпартійних міністрів. У 2010 р. по входженні в коаліцію ОДС, ТОП 09 і «Громадянських справ», МЗС очолив голова ТОП 09 К. Шварценберг, а Міністерство фінансів перепало теж співзасновнику ТОП 09 М. Калоусеку.

Дані, що стосуються міністерств з високим статусом вміщено в таблицю №2.

Таблиця 2.

Приналежність міністерств з високим статусом. Розподіл по партіях

Кабінет	Прем'єр-міністр	МЗС	МФ
В. Клаус	ОДС	ОДС	ОДС
В. Клаус	ОДС	ОДС	ОДС
Й. Тосовський	безпартійний	ОДС	Безпартійний (рекомендація ОДС)
М. Земан	ЧССД	ЧССД	ЧССД
В. Спідла	ЧССД	ХДС-ЧПН	ЧССД
С. Грос	ЧССД	ХДС-ЧПН	ЧССД
Й. Пароубек	ЧССД	ХДС-ЧПН	ЧССД
М.Тополанек	ОДС	Безпартійний (рекомендація партії зелених)	ХДС-ЧПН
Я. Фішер	безпартійний	Безпартійний (рекомендація ЧССД)	Безпартійний (рекомендація ОДС)
П. Нечас	ОДС	ТОП 09	ТОП 09

*Розподіл зроблено відповідно даних офіційного сайту уряду Чеської Республіки:

<http://www.vlada.cz/cz/vlada/>

<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/>

Ми дійшли до висновку, що від 1992 року урядові кабінети створювали або мінімально переможні коаліції, оперті на співпрацю політичних партій, між якими були значні ідеологічні розбіжності, або кабінети меншості, які за винятком одного кабінету(ОДС+ЧДС+ЧНП+ГДС В. Клауса) були однопартійними. Переважаючим типом урядів у Чехії є мінімально-переможна коаліція. Жодний з цих варіантів не забезпечив кабінетам стабільності у їх діяльності, і

взагалі не вплинув на покращення стабільності цілої політичної системи. Прикладами, які не надаються класифікації був один «наполовину політичний кабінет» Й. Тосовського, де половину міністерських посад зайняла ОДС і дві урядові коаліції «не більшості» (другий кабінет М. Тополанека, кабінет П. Нечаса від 2012 р.), які за своїм характером наближені до однопартійного та коаліційного урядів меншості. Найбільшим коаліційним потенціалом серед партій, що формували коаліції були християнські демократи, незважаючи на досить скромні виборчі результати.

В загальному домінували «прагматичні» коаліції, про що мова йшла вище. Але це в жодному випадку це не означає, що мінімально-переможні коаліції були позбавлені відданості політичним платформам партій, швидше йдеться про домінування однієї константи, а саме «прагматичної». Громадянські демократи ніколи не були в одній коаліції з соціал-демократами і комуністами, і навпаки, що є показовим фактом збереження «ідеологічної» спрямованості найбільших гравців у парламенті Чехії.

Негативним фактором постає існування радикальної партії з майже нульовим коаліційним потенціалом – Комуністичної партії Чехії і Моравії. Іншими значними факторами, що визначають урядову стабільність є поступове зменшення коаліційного потенціалу деяких ідеологічно-поміrkованих партій і виборчі пати, коли правиця і лівиця мають рівну кількість мандатів, що відбулося у 2006 р., що привело до багатомісячної політичної кризи. Цей пункт пов'язаний з попередньою причиною і проявляється у неможливості налагодження співпраці поза поділом праві-ліві.

Внаслідок криз всередині урядових коаліцій за час існування незалежної Чеської Республіки було два непартійних кабінети – під керівництвом Й. Тосовського у 1998 р. і Я. Фішера у 2009 р, коли до виборів залишалося зовсім мало часу (менше року). І останнє, індекс стабільності технічних кабінетів не беремо до уваги через те, що в обох випадках вони були сформовані для виконання функцій уряду до моменту виборів і тому індекс урядової стабільності в тих випадках буде становити 100 %. Найбільш стабільними кабінетами виявилися правий уряд В. Клауса і лівий М. Земана зі 100 % стабільності.

Таблиця 3.

Показники урядової стабільності періоду 1992 -2010 рр. в Чеській республіці

Термін дії парламенту	Кабінети			Індекс урядової стабільності
	№	Термін	Прем'єр-міністри	
1992-1996 48 місяців	1	48 місяців	В. Клаус	100%
1996-1998 24 місяці	1	28 місяців	В. Клаус	71%
1998-2002 48 місяців	1	48 місяців	М. Земан	100%
2002-2006 48 місяців	1		В. Шпідла	54%
	2		С. Грос	19%
	3		І. Пароубек	73%
2006-2010 48 місяців	1		М. Тополанек	63%

*Обрахунок зроблено на підставі даних офіційного сайту уряду Чеської Республіки: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/>

Зауважимо, що термін палати депутатів у Чехії становить 4 роки. Проте в 1998 р. були проведені дострокові парламентські вибори, тому термін діяльності парламенту складав два роки з 1996-1998 р. До уваги не береться період діяльності кабінету, коли він виконував свої функції до формування нового уряду.

Бібліографічні посилання

1. Литвин В. С. Урядова стабільність: теоретико-методологічні засади дослідження / Віталій Литвин //Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. — 2009. — Вип. 21.

2. Романюк А. С. Уряди меншості у країнах Західної Європи//Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. 2002. Вип. 4. с. 24-28.
3. Романюк А.С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи: Монографія. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2007. – 391 с.
4. Шведа Юрій Романович. Політичні партії: Енциклопедичний словник. — Л. : Астролябія, 2005. — 488 с. http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Shweda_slovyk.htm
5. Crombez, Christophe. 1996. Minority Governments, Minimal Winning Coalitions and Surplus Majorities in Parliamentary Systems. *European Journal of Political Research* 29(1):1–29.
6. Cisar, Ondřej a Lubomír Kopeček. Czech Democracy, Politics, and Society from 1989 to Present. In Buksinski, Tadeusz (ed.): *Democracy in Western and Post-Communist Countries*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2009. od s. 227 - 262, 36 s.
7. Havlik, Vlastimil a Lubomír Kopeček . Kształt i stabilność czeskich rządów: wpływ systemu partyjnego i wyborczego. *Wrocławskie Studia Politolologiczne*, 2009, 10, s. 59-77.
8. Jungar, Ann-Cathrine: Surplus majority government : A comparative study of Italy and Finland. 2000. 384p.
9. Kopeček, L. (2006): Co dělat? Zamyšlení nad systemovým řešením problému vladnutí Česku. *Cevrorevue, Volby 2006 – special* - <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualnicislo-online/2006/special---volby/67442-delat-zamysleni-nad-systemovym-remenim.html>.
10. Kopeček, L. (2003) Česká strana socialně demokratická – jak se dostat k moci? *Politologický časopis*, roč. 10, č. 1, s. 101 – 112.
11. Malíř, J. - Marek P. a kol. Politické strany 1938-2004. Vyvoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu. Brno: Doplněk, s. 1433-1453.
12. Mattila, M. – Raunio, T. (2002): Government Formation in the Nordic Countries: The Electoral Connection. *Scandinavian Political Studies*, Vol. 25, No. 3. s.259-280.
13. Muller-Rommel, F. (2001): Cabinets in post-communist East-Central Europe and the Balkans: Empirical findings and research agenda. In: Blondel, J. - Muller-Rommel, F. (eds.): *Cabinets in Eastern Europe*. Basingstoke: Palgrave, s. 62 – 67.
14. Mareš, M.(2003): *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal. s. 655.
15. Офіційний сайт уряду Чеської Республіки <http://www.vlada.cz/cz/vlada/>
16. Офіційний сайт Чеського статистичного відомства <http://www.volby.cz/>
17. Конституція Чеської Республіки <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
18. LIDEM zůstává ve vládě, zrušila usnesení o odchodu ministrů (http://www.denik.cz/z_domova/peake-je-proti-odchodu-lidem-z-vlady-20130108.html)

УДК 323.1+329 (477)

У. Р. Лукач

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПАРТІЙНОГО БУДІВНИЦТВА В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТ.

Досліджено співвідношення процесів становлення жіночого руху та партійного будівництва на західноукраїнських землях кінця ХІХ ст. Висвітлено критику Н.Кобринською ставлення до жіночого питання основних політичних партій краю.

Ключові слова: партійне структурування, політична партія, український жіночий рух, жіноче питання, економічна залежність.

Исследовано соотношение процессов становления женского движения и партийного строительства на западноукраинских землях конца ХІХ в. Освещено критику Н.Кобрынской отношения к женскому вопросу основных политических партий края.

Ключевые слова: партийное структурирование, политическая партия, украинское женское движение, женский вопрос, экономическая зависимость.

Correlation of the formation processes of female movement and party building on Western Ukrainian lands at the end of ХІХ с. was researched. Elucidates Natalia Kobrynska's criticism concerning attitude of the main political parties of the land to female question.